

**Doç. Dr. Nilüfer TAPAN**

Istanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi

Y. D. E. B. Alman Dili Eğitimi

**YABANCI DİL OLARAK ALMANCA ÖĞRETİMİNDE  
YENİ BİR YÖNELİŞ :  
KÜLTÜRLERARASI - BİLDİRİŞİM - ODAKLI YAKLAŞIM**

Yabancı bir dil öğrenmeye duyulan gereksinim ve bu gereksinimi gidirme amacıyla girişilen çabalar insanlık tarihinde ilk çağlara dek geri götürülebilir. İnsanlar/toplumlararası ilişkilerin her alanda gittikçe yoğunlaştığı günümüzde ise, ortak bir bildirişim aracı olarak yabancı bir dil ya da diller edinme gereksinimi kuşkusuz daha da önem kazanmıştır. Ancak, yabancı bir dil öğrenme gibi karmaşık bir sürecin sorunları bugün bile henüz çözümlenebilmiş değildir. Yabancı dil öğretimi ile ilgili değişme ve yenileşme tartışmaları günümüzde de sürüp gitmektedir. İşte 1970'li yıllarından bu yana yabancı dil olarak Almanca öğretiminin geçirdiği evrelerde de bu çok yönlü, çok boyutlu sürecin içerdiği sorunlara çözüm aranır.

20 yüzyılın ikinci yarısından bu yana insanlar ve toplumlararası ilişkiler her bakımdan kolaylaşmıştır. Buna koşut olarak kişinin yabancı bir dil öğrenme isteği de o ülke dilini konuşan insanlarla anlaşabilme, onlarla iletişim kurabilme yönünde olmuştur. Bu bakış açısı doğrultusunda gelişen yabancı dil öğretiminde, bildirişimsel edinc/bildirişim yetisi kavramı üst-amaç olarak benimsenmiştir<sup>1</sup>. Son yıllarda yabancı dil olarak Almanca öğretiminin de bildirişim yetisi kavramını kendisine temel alan ve bildirişimsel yaklaşım olarak adlandırdığımız bir öğretim anlayışı biçimlendirmiştir. Bildirişim yetisini kazandırmaya yönelik bu öğretim anlayışında başlıca iki evre görürüz. Diğer bir anlatımla, bildirişimsel

<sup>1</sup> Bildirişimsel edinc kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, T. : 1989, s. 193-197; TAPAN, N : 1993, s. 200.

yaklaşım zamanla kendi içinde bir gelişme göstererek, özü koruyan yeni boyutlarla daha da zenginleşen ikinci bir evreye geçmiştir.

Bildirişimsel yaklaşıma dayanan Almanca öğretiminin 1980'li yılların ortalarına dek süren ilk evresinde, öğrenilen dilin işlevsel kullanımsal yönüne ağırlık verilmiştir. (Bildirişimsel - İşlevsel yöntem). Bu görüşü yönlendiren temel düşünce, kişinin yabancı dilin kullanıldığı toplumun gündelik yaşamında, çeşitli durumlarda karşılaşılabileceği bildirişim gereksinimlerini nasıl giderebileceğini öğrenmesi ve dil yoluyla eyleme geçme yetisini kazanabilmesidir. Bildirişimsel - işlevsel yöntemin ilkeleri doğrultusunda oluşturulan 'Deutsch Aktiv', Deutsch Konkret', 'Themen'<sup>2</sup> gibi bildirişimsel yaklaşımın ilk kuşak Almanca ders kitapları, dünyanın çeşitli ülkelerinde kullanılmaya başlanmıştır. Amaç, Almanca'nın gündelik yaşamdaki kullanımına, en kısa, en güvenli yoldan ulaşmak olarak belirlendiğinde, işlevsel bakış doğrultusunda sürdürülen Almanca dersleri belli bir oranda başarılı olmuştur diyebiliriz. Nitekim bildirişimsel - işlevsel yöntemin uygulama alanına girmeyle birlikte Almanca öğretiminde, etkileri bugün de süren, pek çok yeni yönelişin temelleri atılmıştır.

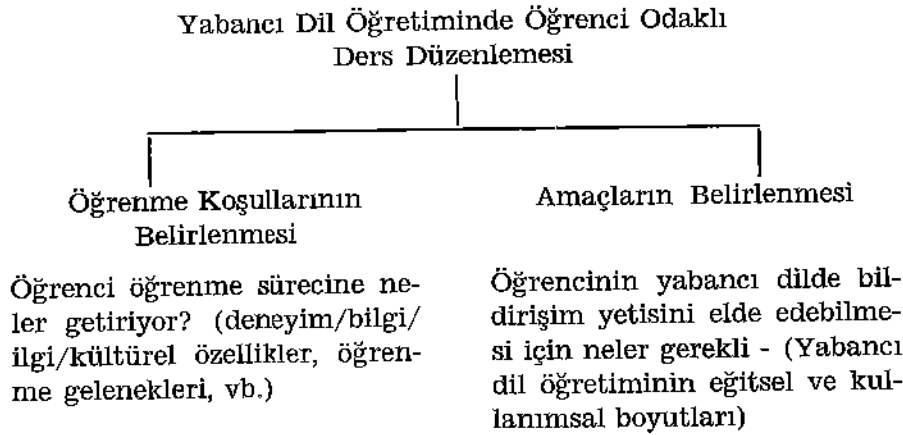
Ancak 80'li yılların ikinci yarısına gelindiğinde, yöntemin üstamacını oluşturan bildirişim yetisinin dünyanın her yerinde ve tüm insanlar için aynı anlamı taşımadığı görüşü ağırlık kazanmış, bu yüzden de öngörülen ders biçimlerinin her ülkede aynı başarıya yol açamayacağı gerçeği ortaya çıkmıştır. Uygulamada görülen bazı aksamalarla da bu görüş desteklenmiş ve bildirişimsel - işlevsel yöntemin ilkelerini içeren ders kitapları ile yapılan Almanca öğretimi eleştirilmeye ve buna bağlı olarak yöntemin ilkeleri sorgulanmaya başlanmıştır.

Bildirişimsel yaklaşımı temel alan Almanca öğretiminde derslerin öğrenci gereksinimleri uyarınca düzenlenmesi gereği daha 80'li yıllarda benimsenmiştir. Ancak öğrenci gereksinim ve özellikleri her ülkede başka başkadır. Söz konusu ülke, özellikle Almanca konuşulan ülkelerden uzaksa ya da toplumsal ve kültürel yapısı bu ülkelerdekinden çok değişikse, bu başkalık daha da belirginleşir. Oysa, öğrenci gereksinim ve özellikleri çözümlenmeden pek

2 Deutsch Aktiv, 1979, Deutsch Konkret, 1983, Themen, 1984.

çok ülkede aynı ders kitapları ile çalışılmakta, aynı öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılmaktadır. Yabancı dil öğretiminde tüm ülkeler için aynı yöntemsel düzenlemelerin geçerli olamayacağı görüşü yeni yeni uygulama alanında kendisini göstermektedir. İşte son yıllarda Almanca öğretiminde ortaya çıkan aksamaların temelinde de bu çelişki yatmaktadır. Bugün yabancı dil öğretiminin sorunlarına eğilen bilim adamları çözümü her ülkenin kendi koşullarına uygun yerel ders malzemesinin oluşturulmasında ya da kullanılmakta olanların yönelinen öğrenci grubunun özelliklerine göre uyarlanmasında görüyorlar. Nitekim yerel ders malzemesi oluşturma ya da uyarılma çalışmaları gün geçtikçe daha çok hız kazanmaktadır. Örneğin, 1991 yılında Goethe Enstitüsü 25'ten fazla yerel ders malzemesi oluşturma projesini desteklemiştir<sup>3</sup>. Doğal olarak yerel ders malzemesi oluşturma çalışmaları, öğrenci gereksinimlerine ağırlık veren yöntemsel düzenlemeleri de gerekli kılar.

Bu anlayışın Almanca öğretiminde ders düzenlemelerine yön vermesi bekleniyorsa, o zaman öğrenme/öğretme amaçları ve buna bağlı olarak ders içerikleri belirlenirken aşağıdaki çizelgenin gösterdiği doğrultuda öğrenci özellik ve gereksinimlerinin çözümlenmesi gerekmektedir :<sup>4</sup>



3 Neuner, G., Hunfeld, H. : 1993, s. 126.

4 agy. s. 87.

Görüldüğü gibi, öğrenci odaklı yabancı dil ders düzenlemesinin oluşturabilmesi için temelde birbirini tamamlayan iki yönün - öğrenme koşulları ve öğrenme amaçları- irdelenmesi ve elde edilen sonuçların uygulamaları yönlendirmesi gereği ortaya çıkar. Şöyle ki, bir yandan öğrenme amaçları olarak dil öğrenmenin kullanımsal ve eğitsel boyutları uygulamalara temel alınacaktır, öte yandan ise bu amaçlar belirlenirken çıkış noktası olarak öğretimin gerçekleştiği ortamın kendine özgü koşulları, buna bağlı da öğrenci yapısının özellikleri gözönünde tutulacaktır. Öğrenme/öğretme ortamını belirleyen koşullar ise, Neuner'in de vurguladığı gibi, aşağıda belirtilen dört alan içerisinde, belli ölçütlere dayanarak çözümlenirse, o zaman öğrenci - odaklı olarak niteleyebileceğimiz bir yabancı dil öğreniminden söz edebiliriz ancak<sup>5</sup>.

— Toplumsal alan

Yabancı dil öğretimi, öğretimin gerçekleştiği ortamın koşullarından soyutlanarak ele alınamaz. Bu bakımdan bu alanda ülkenin yabancı dil politikası, ülkede geçerli olan yabancı dil, ülke insanının dili konuşulan ülkeye bakışı, politik, coğrafi, kültürel yakınlıklar, dil gruplarının benzerliği, ülkenin kendine özgü öğrenme gelenekleri gibi sosyo - kültürel etmelerin yabancı dil öğretimine etkileri incelenir, değerlendirilir.

— Genel eğitsel alan

Burada bir yandan ülkenin eğitim politikası, eğitim kurumlarının eğitim/öğretim anlayışı, nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz sorusunun yanıtı, öğretmen davranışı, öğrenme alışkanlıkları gibi eğitim/öğretimin genel sorunları irdelenir, öte yandan ise öğretilmesi amaçlanan yabancı dilin, örneğin Almanca'nın, genel eğitim politikası içindeki işlevi, müfredat programındaki yeri ve kapsamı araştırılır.

---

5 agy. s. 10.

— Uzmanlık alanı

Yabancı dil öğretimi ile ilgili yeni bir planlamaya gidilirken dilbilim, metindilbilim, ruhdilbilim, edebiyat bilimi, öğrenme psikolojisi gibi yabancı dil öğretimini destekleyen bilim dallarının verilerinden yola çıkmak ve ders amaçlarını, ders içeriklerini, konuların seçimini, ders kitaplarının kurgusunu bu verilere dayanarak belirlemek bu bağlamda irdelenmesi zorunlu başka bir alandır.

— Uygulama alanı

Yukarıda sözü edilen üç alan içerisinde tartışma konusu olan sorunların somut olarak ortaya çıktığı yer kuşkusuz sınıf ortamıdır. Yabancı dil öğretimine yeni düzenlemeler getirilirken doğaldır ki sınıf içi uygulamaların vazgeçilmez öğeleri olan öğrenci grubu, öğretmen, ders-araç-gereci, ders planlaması ve ders teknikleri gibi etmenler de ele alınıp irdelenecektir.

Son yıllarda yabancı dil olarak Almanca öğretimi, yukarıda belirtilen öğrenci odaklı eğitim anlayışının gerektirdiği çözümler doğrultusunda yeniden planlanmaktadır. Bildirimsel yaklaşıma dayanan, ancak bu yaklaşımın işlevsel ağırlıklı yönüyle karşılaştırdığımızda farklılıklar gösteren yeni bir bakış açısı Almanca öğretimine gittikçe daha çok egemen olmaktadır : Kültürlerarası-bildirimsel-odaklı yaklaşım.

Burada, henüz bir yöntem olarak nitelendiremeyeceğimiz, ancak sunduğu değişik bakış açısıyla Almanca öğretimine getirdiği yenilikleri de yadsıyamıyacağımız bu yeni yaklaşımın özelliklerini ve bildirimsel-işlevsel yöntemden ayrıldığı en önemli noktaları ana hatlarıyla tartışmak istiyorum.

*Kültürlerarası -Bildirimsel- Odaklı Yaklaşım ve Kullanımsal Boyut*

Bildirimsel yaklaşımın birinci evresi diyebileceğimiz ve daha çok dil öğretiminin işlevsel/kullanımsal yönünün vurgulandığı ders düzenlemelerinde aşağıdaki soru temel alınmaktaydı : Yabancı dil öğrenen kimse, bu dili kullanan toplumun günlük yaşamın-

da karşılaşacağı durumların üstesinden gelebilmek için, yani o dili konuşan kimseleri anlayabilmek ve onlara kendi derdini anlatabilmek için, yabancı dilde neleri, ne kadar bilmek zorundadır? Bu sorunun yanıtı aranırken önemle üzerinde durulan nokta ise, günlük yaşamdaki durumların, rollerin, konuların ve bunların bağlı olduğu konuşma yönelimlerinin öğrenciye aktarılmasıdır. Nitekim, «Deutsch Aktiv», 'Deutsch Konkret', 'Themen' gibi 1980'li yılların ilk yarısında bildirimsel-işlevsel yöntemin ilkelerince oluşturulmuş Almanca ders kitaplarında, genellikle Almanya'da yol sorma, yemek ısmarlama bilet alma gibi günlük yaşam durumlarını içeren bildirim durumları yer alır, yani Almanca'nın Almanya'daki kullanımını ağırlıklıdır bu ders kitaplarında. Doğal olarak bu bildirim durumlarında öğrenciye sunulan roller de Almanca konuşulan ülkelerde geçerliliği olan rollerdir. Kısaca şöyle diyebiliriz : Sözü geçen ders kitapları öğrenciyi öncelikle Almanya'daki bir yaşama hazırlamaktadır. Oysa, yönelinen öğrenci grubunun Almanca konuşulan bir ülkeye gitme ya da Almanca sözlü bildirimde bulunma olasılığı yoksa ya da çok sınırlıysa, o zaman kendisine sunulan bildirim durumlarını ve rolleri kendi dünyasına aktarabilme olanağında çok sınırlı olacaktır. Gerçekleşme olanağı çok az olan durumlar ve roller aracılığıyla yabancı dil öğrenmek ise öğrencinin ilgisini olumsuz yönde etkileyecektir kuşkusuz.

Kullanım alanına aktarılamayan bir dil öğretimi ne derece verimli olabilir? İşte bu sorunun yanıtı aranırken bildirimsel-işlevsel yöntemin kullanımsal boyutunun yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu yeni düzenleme içinde öğrenci odaklı eğitimin önkoşulu olan, hedef kitleye yönelik gereksinim çözümlemesi yapılarak, ders düzenlemelerinde/ders kitaplarında öğrencinin kendi deneyim alanı içinde karşılaşabileceği, kullanım alanı bulabileceği durumlara ve rollere yer verilmesi önerilmektedir. Almanca bilgisini Türkiye'de kullanacak bir öğrenciyi örnek alırsak, o artık konuk değil konuk ağırlayan, müşteri değil satıcı, turist değil turist rehberi gibi rolleri etken bir biçimde üstlenebilir ancak.

Bildirim durumları ve rollerin değişmesi doğal olarak konuların ve konuşma yönelimlerinin de seçimini etkileyecektir. Bu bağlamda ders içerikleri yeniden gözden geçirilirken öğrencinin kendi dünyası, yaşam biçimi, kültürü ile ilgili bilgileri yabancı

dilde karşındakine aktarabilecek duruma gelebilmesi de önemle üzerinde durulması gereken bir nokta olarak ortaya çıkar. Hunfeld bu görüşü şöyle desteklemektedir : «Bir yabancı ile, onun kendi dilinde sürdürülen bir diyalog, genelde yabancıya onun kendi dünyasını anlatmak amacını taşımaz. Bir Alman, bir İngiliz ya da Fransız'a Londra ya da Paris'teki yaşam biçimini aktarmaktan çok Münih ya da Berlin'i anlatmak zorunda kalabilir. Bunun için öğrenci önce kendisinin olanı bilmeli, yorumlayabilmeli, yabancı dilde karşındakine sunabilmeli başkalarının gösterebilmelidir»<sup>6</sup>. Yabancı dil olarak Almanca öğretiminde son yıllarda üzerinde git-tikçe daha çok durulmaya başlanan bu görüşü, yani öğrencinin kendi dünyasını yabancı dilde aktarabilme yetisini kazanması görüşünü, Hunfeld bir de şu açıdan değerlendirmektedir; «... Kendisinin olana kişisel bakış yabancıya olan mesafeyi de göreceleştirir, şöyle ki birbirini anlama üzerine kurulmuş bir bildirişim durumunda amaçlanan, genel bağlamın sözde nesnel bir biçimde aydınlatılması değil, bu bağlamla ilgili kişisel görüş ve deneyim alışverişidir. Kişilerin dünyaları arasındaki farklılıklar yabancı olanla ilgili soyut durumlarda değil, bireysel yaşam koşullarında kendini gösterir.»<sup>7</sup> Yabancı dil öğretimi sözkonusu olduğunda bu düşünceyi şöyle geliştirebiliriz, yabancı dil öğretimi, tüm insanlar için geçerli olan, benzer olan durumlarda bile kişinin içinde yaşadığı dünyanın koşullarına ve kişinin bunlara gösterdiği tepkilere bağlı olarak farklılıklar gösteren davranış biçimlerini derslere odak noktası yaptığında bir anlam taşır ancak.

Yukarıda savunulan görüşler yabancı dil öğretimine yeni işlevler yüklemektedir. Bugün artık yabancı dil öğretiminin yalnız kullanımsal işlevini vurgulamak konuya tek yanlı yaklaşmak demektir. «Günümüz koşulları 'yabancı' olan ile 'kendimizin' olanı birbirlerine yakınlaştıran, karşılıklı bağımlılığa dayanan ilişkiler yaratmıştır. Bu durumda da eğitimin, özellikle de yabancı dil eğitiminin yeniden yapılanmasını bir gereksinime dönüştürmüştür. Bu yapılanma içinde temel amaç, kültürlerarası bildirişimi sağlayacak geliştirecek ve kültürel farklılıklara karşı anlayış ve saygı

6 Hunfeld, H., 1992, s. 19.

7 agy, s. 19.

gösterebilecek bireylerin yetiştirilmesidir.”<sup>8</sup> Bu açıdan bakıldığında, yabancı dil derslerinin öğrencinin kişisel ve toplumsal gelişiminde oynadığı önemli rol de ortaya çıkar. Başka bir deyişle, yabancı dil öğrenme yabancı bir kültür ile diyaloga girmek demektir. Yabancı dil dersleri iki kültürün birbirleriyle sürekli etkileşim içinde olduğu bir süreç, öğrencinin hem kendi kültürü hem de yabancı kültür ile buluştuğu, hesaplaştığı bir alandır. Artık yabancı dil öğretiminde ders düzenlemelerini de şu soru yönlendirir : Yabancı dilde neleri, ne kadar öğretirsek, öğrencinin kendisine yabancı olan bir dünyaya ve bu dünyanın insanlarına önyargısız, hoşgörülü, anlayış içinde ve ilgiyle yaklaşabilmesini sağlamış oluruz? Böyle bir yaklaşım öğrencinin kendi kişiliğine neler katacaktır?

Bu görüşlerden ve sorulardan da anlaşılacağı gibi kültürlerarası bildirişim-odaklı bir yabancı dil öğretiminde, dil öğretiminin kişiyi eğitmedeki rolü, yani eğitsel işlevi vurgulanmaktadır. Yabancı dil öğretiminin öğrenciyi hangi yönlerden eğitmesi öngörülmektedir?

#### *Kültürlerarası - Bildirişim - Odaklı Yaklaşım ve Eğitsel Boyut*

— Yabancı bir dil öğrenmek bir dünyayı, yabancı bir kültürü de anlamak, tanımak demektir. Yabancı olanı anlamaya, çözümlmeye çalışmak ise öğrenciyi bilgi ve düşünce zenginliği kazandırarak onun dünyaya bakış ufkunu genişletir.

— Kültürlerarası öğrenmenin temelinde yatan düşünce, B. Abel’in de dile getirdiği gibi «yabancı kültürü öğrenciyi adım adım tanıtırken, onun kendi kültürüne de belli bir mesafeden bakabilmesine ve iki kültürün etkileşiminden bir şeyler öğrenebilmesine olanak sağlamaktır»<sup>9</sup>.

Başka bir anlatımla, öğrenci yabancı gerçeğe karşılaştığında onu ilkönce kendi önbilgisi ve deneyimleri ile kavramaya çalışır, yabancı olanla kendisinin olan arasında karşılaştırmalar yapar, ilişkiler kurar, her iki kültürün benzer ve farklı yanlarını görür.

8 Polat, T. : 1994, s. 9.

9 Abel, B. : 1989, s. 238.



Bu uğraş ise onun yalnız yabancı olan ile ilgili bilgilenmesine değil, aynı zamanda kendi kültürüne de yeni bir açıdan, daha nesnel bakmasına yol açar.

— İki kültürün yanyana geldiği bir eğitim sürecinde öğrenci farklı kültürleri kendi başlıkları içinde kavramayı, böylece yabancı olana karşı daha hoşgörülü olmayı, önyargısız bakmayı kısaca, yabancı ile birlikte olabilmeyi öğrenebilir. Bu süreç içinde anlama ve aktarma yani bildirişim durumunda ortaya çıkabilecek engeller ise, günümüze eğitiminde önemli rol oynayan aşağıdaki ilkelerin derslere temel alınması ile giderilebilir ya da en azından azaltılabilir<sup>10</sup>.

- Öğrencinin alışık olduğu bakış açısını bırakarak, kendisini yabancıya yerine koyabilmeyi, olaylara onun bakış açısıyla bakabilmeyi öğrenmesi (Empathie)
- Kendi dünyasına yabancı bir gözle bakabilmeyi öğrenmesi (Rollendistanz)
- Yabancı olanın başlıklarını kavrayabilmesi ve buna katlanabilmeyi öğrenmesi (Ambiguitaetstoleranz)
- Kendi dünyasını anlaşılır kılmayı öğrenmesi (Identitaetsdarstellung)

Yukarıda değinilen ve kültürlerarası bildirişimi savunan bir yaklaşımın temelini oluşturan görüşlerin yabancı dil öğretiminde oynadığı önemli rol bugün artık tartışmasız kabul edilmektedir. Ancak tartışması daha çok kuramsal düzlemde sürdürülen, henüz yöntemsel çizgileri kesin olarak belirlenmemiş olan bir yaklaşımın uygulama alanına yansması nasıl olmalıdır? Bu görüşler uygulama alanına girerken yabancı dil öğretiminin özellikle hangi yönleri ile ilgili farklı uygulamalara gidilmesi gerekir? Bu soruların yanıtları henüz kesin bir biçimde verilebilmiş değildir. Ancak konunun uzmanları kültürlerarası-bildirişim-odaklı yaklaşımın benimsediği görüşleri içeren ders kitapları hazırlama yoluna gitmişlerdir bile. Bugün yabancı dil olarak Almanca öğretiminde gittikçe

10 Ueuner, G. : 1994 (b). (b), s. 30-31.

daha çok kullanım alanı bulan 'Sprachbrücke'<sup>11</sup>, ve yayın dünyasına yeni girmiş olan 'Sowieso', gibi ders kitaplarını yukarıda sözü edilen 'Deutsch Aktiv', 'Deutsch Konkret', 'Themen' gibi bildirişimsel-işlevsel yöntemin ilkelerince oluşturulmuş ders kitapları ile karşılaştırdığımızda, bu yeni kuşak ders kitaplarında ağırlığın farklı alanlara kaymış olduğunu görürüz. Bu yeni yaklaşımın uygulama alanına yansıyan yönlerini şöyle sıralayabiliriz :

### *I. Metinlerle Çalışmalar*

#### a - Özgün metinler

Burada herşeyden önce şunu vurgulamakta yarar var : Bu yeni anlayış doğrultusunda düzenlenecek dersler ve oluşturulacak ders malzemesi Almanca konuşulan ülkelerle gerek coğrafi gerekse kültürel bakımdan doğrudan doğruya bir bağlantısı bulunmayan ülkeler için özel bir anlam taşır. Şöyle ki, Almanca öğrenen öğrencinin Almanca konuşulan bir ülkeye gitme ya da öğrendiği dili etkin bir biçimde kullanma olasılığı çok sınırlıysa, o zaman öğrenci yabancı dünya ile ilgili bilgi ve deneyimleri metinler yoluyla elde edebilecektir. Böyle olunca yabancı dil derslerinde metinlerle çalışmalara özel bir yer verilmesi zorunluluğu ortaya çıkar. Amaç öğrencinin kendisine yabancı olan bir dünya ile bildirişime girmesine olanak sağlamak olduğunda, salt ders kitapları için düzenlenmiş ve ders kitabı dışında var olmayan kurma metinlerle çalışmak, karşılıklı konuşma biçimlerini somutlaştıran diyologları ders kitaplarında temel metin türü olarak kullanmak yeterli olmayacaktır. Bu bağlamda kurma metinler yerine özgün metinlerle çalışmanın önemi belirgin bir biçimde ortaya çıkar. Çünkü özgün metinler Almanca'nın kullanıldığı doğal ortamı derse aktaran, dolayısıyla öğrencinin amaç-kültür ile doğrudan doğruya karşılaşmasına olanak tanıyan metinlerdir<sup>12</sup>. Kültürlerarası bildirişime dayanan bir yabancı dil dersinin birincil amacı, daha önce de belirtildiği gibi, öğrencinin yabancı kültürle diyalog kurabilmesidir.

11 Sprachbrücke, 1989.

12 Almanca öğretiminde özgün metinlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tapan, N. : 1989, s. 183-192.

Önemli olan yabancı dil dersinde iki kültürün biraraya gelebilmesidir. Bu bakımdan yabancı kültürün kendine özgü yanlarını, farklı olanı derse getirip tartışmaya açan, bunları öğrencinin kendi dünyasındaki benzer olgularla karşılaştırmasına yol açan özgün metinlerle yapılacak çalışmalar kültürlerarası-bildirişim-odaklı derslerin temelini oluşturur. Nitekim son kuşak Almanca ders kitapları, her türden özgün okuma metni, özellikle de kültürlerarası-bildirişim yetisinin geliştirilmesinde temel yollardan biri olan yazınsal metinler ve film, video kaset gibi görme ve duyma metinleri ile zenginleştirilmiştir.

#### b - Metni Anlama

Ancak bu metinlerin işlevi artık yalnızca amaç-kültür ile ilgili bilgileri aktarmak değildir, beklenen öğrencinin bu metinler yolu ile yabancı kültürle yoğun ilişkiye girmesidir. Böyle bir uğraşın ilk adımı ise öğrencinin metni anlamasıdır. Yabancı dil öğretimi ile ilgili yeni yönelişler öğrenciye yabancı dilde görme/duyma - anlama yetilerinin kazandırılması ve geliştirilmesi yolunda yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak derslerde yerini alır. Burada anlama, etkin bir süreç olarak değerlendirilir. Anlama sürecinde öğrenci -örneğin konuşsal- işitsel yöntemde öne sürüldüğü gibi- sadece algılayan, edilgen konumda değildir. Anlama edimi sırasında öğrenci metin ile belli bir diyaloga girer. Bu diyalogu sürdürbilmesi ise, metnin iletildiği düşünceleri kavrayabilme, varsayımlar oluşturabilme, aldığı bilgiyi düzenleyebilme gibi bir dizi etkinlikte bulunmasına bağlıdır. Bu etkinlikler gerçekleştirilirken belirleyici olan ise öğrencinin kendi önbilgileri, kendi deneyim alanıdır. Öğrenci bu önbilgilerden yola çıkarak, metnin iletisine ulaşmaya çalışacaktır. Neuner'in deyişiyle «öğrencinin kendi kültürünün özelliklerinden ya da ülkesinin Almanca konuşulan ortama uzaklığından kaynaklanan tüm farklılıkların anlama sürecinde bilinçli olarak ortaya çıkarılıp değerlendirilmesinin, öğrencinin görme/duyma/okuma - anlama yetilerinin geliştirilmesinde katkısı büyük olacaktır<sup>13</sup>». Öğrencinin kendi bilgi dağarcığını etkin kıldığı ve kendi konumundan yola çıkarak yabancı metnin kendisine sunduğu

13 Neuner, G., Hunfeld, H. : 1993, s. 117.

yeni bilgi ve deneyimlerle bir çeşit hesaplaşmaya girdiği anlama sürecinin yeni bir bakış açısıyla değerlendirilmesi ve buna göre yeni anlama biçem, strateji ve tekniklerinin oluşturulması kültürlerarası bildirişimi vurgulayan ders, düzenlemelerinde özellikle üzerinde durulan bir yöndür<sup>14</sup>.

### c - Metni aktarma/metin üretme

Kuşkusuz yabancı dil derslerinde metin çalışmaları salt anlama düzleminde kalmaz, anlamayı izleyen adım, anladığını sözlü ya da yazılı aktarabilmedir. Ancak, daha önceleri olduğu gibi, yabancı dilde birşeyi aktarma/anlatma öğrencinin kendisine verilen ve çoğunlukla günlük yaşam durumlarını içeren dil kalıplarının yinelenmesi biçiminde olmamalıdır. Yabancı dilde birşeyi karşısındakine aktarma, anlama sürecinin doğal sonucu olarak kendini göstermelidir. Buna göre, anlamadan aktarmaya/anlatmaya diyebileceğimiz bir sıra izlenmesinde yarar vardır. Metin çalışmalarının temellendirdiği derslerde, anlama sürecine bağlı olarak geliştirilmesi öngörülen anlatma yetisi ise, karşılıklı konuşma biçiminden çok, birşey/bir konu üzerine konuşma/tartışma, başka bir deyişle, söylemsel konuşma biçiminde uygulamada yerini alır. Söylemsel konuşmanın geliştirilmesinin söz konusu olduğu derslerde doğal olarak farklı bildirişim yönelimlerine gereksinim duyulur. Örneğin metni anlama sırasında ortaya çıkan zorlukların dile getirilebilmesi, doğru anladığını onaylatma, bir şeyin ne anlama geldiğini sorabilme, kendi düşüncesini farklı sözcükler ve farklı örneklerle açıklayabilme ya da metinle ilgili görüş belirtme, metindeki bilgiyi aktarma, değerlendirme, kendi tezini savunma gibi konuşma yönelimleri ile yapılan çalışmalar, öğrencinin metinle ilişkisini yoğunlaştıracak ve onun yabancı dilde birşeyi aktarırken etkin ve üretken olmasına yol açacaktır.

## II. Konu Alanlarının Seçimi

Bu noktada şu sorun çıkar karşımıza : Öğrencinin bir metinle etkileşime girebilmesi için o metnin iletisine ilgi duyması gerekir.

14 konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, T. : 1990, s. 69-90

Konumuz Almanca öğretimi olduğunda, bu bağlamda hangi konular öğrencinin daha çok ilgisini çekebilir, onda öğrenme isteği uyandırabilir? Burada belirleyici olan yine öğrencinin kendi deneyim ve ilgi alanıdır. Ancak bir yandan her öğrencinin ilgi alanının değişik olduğu, öte yandan ise birçok konunun zaman içinde güncelliğini yitireceği düşünüldüğünde, öğrenciyi güdüleyerek öğrenme isteği uyandıracak konuları seçmenin oldukça güç olduğu gerçeği ortaya çıkar. Ayrıca öğrenci, «yabancı olanla karşılaştığında, kendi kültürünce belirlenmiş olan deneyim alanını, yabancı kültürle ilgili az çok bildiklerini harekete geçirir. Yabancıyla karşılaşmanın etkileri kişiye göre değişik olabilir: Bu yabancıya hayranlık; kendi kültürünü yadsıma olabileceği gibi, 'yabancıyı tümüyle yadsıma (kültür şoku) biçiminde de kendini gösterebilir. Bu yüzden dil öğretiminde konular seçilirken titiz ve dikkatli bir yol izlenmelidir»<sup>15</sup> «Günümüzde bu sorunun çözümü, her kültürde, her toplumda var olan, dolayısıyla kayıtsız kalınmıyacak olan 'temel yaşam-deneyim-alanlarından' yola çıkmakta görülmektedir. Temel-yaşam-deneyim-alanları doğum/ölüm, aile içinde yaşama, eğitim görme, okul yaşamı, çalışma/meslek, serbest zaman değerlendirilmesi, vb. gibi yaşam boyunca şu ya da bu biçimde her insanın katılımını gerektiren genel toplumsal alanlardır.»<sup>16</sup> Daha önce de belirtildiği gibi kültürlerarası-bildirişim-odaklı bir anlayış, yabancı dil öğretiminde yapılacak tüm çalışmaların, özellikle de metinlerle yapılacak çalışmaların öğrencinin kişiliğinin gelişmesine yardımcı olması görüşünü savunur. Bu ise öğrencinin yabancı kültür ile kendi kültürü arasında bağlantılar kurabilmesiyle, iki kültürü karşılaştırıp değerlendirmesiyle gerçekleşebilir. İşte her kültürde varolan, tüm insanların deneyim alanları içine giren, ancak her kültürde o kültürün kendine özgü yapılaşmasına göre değişik görünüşler içeren temel-yaşam-deneyim-alanları içinden derlenen konularla yapılacak ders düzenlemeleri bu görüşü destekler ve öğrencinin yeni olanla kendisine yakın olan arasında ilişkiler kurmasına, iki kültürün benzer ve farklı yanları ile ilgili düşünceler üretmesine olanak sağlar. Örneğin, okul deneyim alanı gerek Almanya'da gerekse Türkiye'de 12-14 yaş grubu öğrencileri için

15 Neuner, G., Hunfeld, H. : 1993, s. 111.

16 Polat, T. : 1990, s. 79.

aynı önemi taşır. Ancak okul kavramının iki toplumdaki farklı yapısından dolayı Almanya'daki 12 yaşındaki bir öğrencinin okul ile ilgili yaşantıları ve değerlendirmeleri Türkiye'deki yaşından daha değişik olacaktır. Bu bakış açısı temel alınarak yapılacak uygulamalar için Wichterich şöyle bir çalışma biçimi önerir : Ele alınacak konu biriminde çıkış noktası öğrencinin kendi deneyimleri olmalıdır. Ancak, bunun yanı sıra öğrenci, yabancı gerçeğin konuyla ilgili yönüyle biraraya getirilmeli, öğrenciye bu yeni gerçeğe çözümleyici ve eleştirel bir bakış ile yaklaşması, yeni olanla hesaplaşması öğretilmelidir. Sonunda ise onun düşüncelerinin yeni bir bakış açısıyla kendi deneyimine çevirmesine olanak tanınmalıdır. Böyle bir ders düzenlenmesinin ana çizgileri, başlangıç ve bitiş noktalarında öğrencinin kendi kültür ve toplumunun; dolayısıyla öğrencinin kendisinin bulunduğu, U biçiminde bir eğri olarak gösterebilir<sup>17</sup>.

Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası bildirişim odaklı yaklaşım dilbilgisi değil, konulara göre ve sarmal (zyklisch) bir gelişim çizgisi öngörür. Konuların temel-yaşam-deneyim alanlarından seçilmesi derslerin böyle basamaklı bir gelişim çizgisine göre düzenlenmesini kolaylaştırır. Şöyle ki, öğrenme sürecinde öğrencinin bilgileri ve deneyimleri her geçen gün artar. Buna koşul olarak da seçilen konu alanının öğrencinin gelişmekte olan bilgi ve deneyimlerine göre, her geçen gün farklı bir yönü derste işlenir. Sarmal gelişim çizgisinin yararı, öğrencinin farklı bir metin türü ile, adım adım konunun içine çekilmesi ve gerek konuya bakış açısının gerekse de konuyla ilgili sözcükbilgisi ve dilbilgisinin belli zaman aralıkları içinde, bilinenin üzerine yeni birşeyler ekleyerek, geliştirilmesidir. Aşağıdaki örnekte, yabancı dil olarak Almanca öğretiminde, öğrenme/okul yaşam -deneyim alanı temel alınarak düzenlenmiş, sarmal gelişim çizgisi izleyen bir ders planı gösterilmektedir<sup>18</sup>.

17 Wichterich, C. : 1984, s. 86.

18 Neuner, G. /Hunfeld, H. : 1993, s. 122.

## YAŞAM - DENEYİM ALANI : ÖĞRENME/OKUL

KONU YA BAKIŞ AÇISI	1. BASAMAK	2. BASAMAK	3. BASAMAK
↓ METİN TÜRLERİ	— dersler — okul forması — öğretmenler, vb.	— okul yönet- meliği — öğretmen ve diğer öğren- cilerle ilişki- ler (çatışma- lar, arkadaş- lıklar, flört) — değişik sınıf- lardaki ders- ler — değişik okul türleri	— öğrenci değiş- imi programı — okula tanımsel bakış — okulda başarı ve mesleklere bakış — bitirilen okul/ meslek seçimi — Almanca bil- ginin okul sonrası kulla- nımı (özel ya- şam ve meslek alanında)
	— ders planı — betimleme — karne	— yönetmelik — tanıtma — söyleşi — öykü — gilir	— program — mektup — İstatistik  — iş başvuru for- mu — yaşama öykü- sü — iş ilanları — yazımsal me- tinler

### III. Karşılaştırmalı Çalışmalarda Öğrenme Süreci

Yukarıdaki açıklamaların da gösterdiği gibi, kültürlerarası bildirişim odaklı yabancı dil öğretiminin temel ilkesi ve uygulamalarda temel ders tekniği, karşılaştırmalı çalışmalardır. Ders düzenlemeleri iki kültürde ve iki dilde benzer ya da farklı olan kavram ve yapıların karşılaştırılması üzerine kurulmuştur. 'Karşılaştırma' edimi öğrencinin kafasında ders boyunca söze dökülmesine de, bir olgu olarak zaten sürüp gitmektedir. Bugün yabancı dil

derslerinde, dile gelmeyen, söze dökülmeyen bu süreçten, onun nasıl işlediğini ortaya koyarak yararlanma yoluna gidilmesi, dersi eğitsel açıdan verimli kılan önemli bir etmen olarak görülmektedir. Ancak öğrenmenin süreç niteliğinin derslerde verimli kılınabilmesi bu sürecin bazı yönlerinin çözümlenmesine bağlıdır. Yabancı dil öğrenme sürecinde öğrencinin davranışını Neuner şöyle açıklar : «Yabancı dünyayla doğrudan doğruya bir ilişkisi bulunmayan, bu dünyayla ilgili bilgi ve deneyimleri dolaylı olarak metinler yoluyla edinebilen bir öğrenci, doğaldır ki kişisel ve öznel yorumlardan yola çıkarak -yazınsal bir metni okurken olduğu gibi- kafasında yabancı olanla ilgili kurmaca bir taslak oluşturacaktır. «...Kişisel olanın belirlediği, ancak esnek ve değişebilir olan, ama 'nesnel durumların' aktarılması anlamına gelmeyen bu yorumlama sürecinin, öğrenci odaklı öğretimde özellikle gözönünde tutulması gerekir<sup>19</sup>». Bu konudaki düşüncelerini Krumm da şöyle dile getirmektedir. «Yabancı bir ülke ile ilgili görüşlerimiz nesnel verilerden çok kendi bakış açımızın bir ürünüdür. Almanca öğretiminin kişiye bu yönde katkıda bulunmasını bekliyorsak, o zaman öğrencide yabancı olanla ilgili zaten varolan görüşlerden yola çıkıp, onun bunların bilincine varmasını sağlamak, bunları göreceleştirmek yoluna gitmekte yarar vardır<sup>20</sup>.

Öğrenci yabancı dünyayı yansıtan bir metin ya da görüntüyü yorumlarken kendi kültüründen, içinde yaşadığı toplumun özelliklerinden kaynaklanan hangi etkileri, hangi önyargıları işin içine katarak yeni olanı yorumlamaya, yabancı olana ulaşmaya çalışmaktadır? Yanlış anlama engellerini nasıl aşabilmektedir? Karşılaştırma ediminin gerçekleştiği süreçte bu engeller ve önyargılar nasıl bir değişim geçirmektedir? İşte öğretmenin önemli görevi, karşılaştırma ediminin gerçekleştiği süreç içinde öğrencinin kendi kendine sorduğu soruları, sorguladığı durumları, çözmeye çalıştığı çelişkileri ders içinde söze dökmesini sağlamak olmalıdır. Sürecin işleyiş biçimini açıklığa kavuşturan öğretmen, bu sürecin olumlu yönde gelişmesini de sağlayabilir. Başka bir anlatımla, öğrencinin dile getirmeden anlamaya, yorumlamaya ve çözmeye çalıştığı sorunların tüm sınıf ve öğretmenle tartışarak ortaya ko-

19 Neuner, G. : 1994. (a), s. 6.

20 Krumm, H. J. : 1992, s. 6.



nulması öğrencinin yabancı olana bakışını etkileyebilir/değiştirebilir. Bu açıdan bakıldığında eğitsel işlevin vurguladığı kültürlerarası- bildirişim-odaklı yabancı dil öğretiminde *öğretme* yollarının/tekniklerinin geliştirilmesinin yanısıra *öğrenme* sürecinin irdelemesinin ve uygulamaların buna göre yapılmasının ne denli önemli olduğu gerçeği ortaya çıkar. Öte yandan öğrenme sürecinde öğrencinin düşünce ve davranış biçimini ve bu doğrultudaki gelişmeleri izlemek öğrenci odaklı eğitimin de bir gereğidir.

### *Sonuç*

Bu incelemenin başında da belirttiğim gibi, kültürlerarası-bildirişim-odaklı yaklaşımın ana çizgileriyle vermeye çalıştığım temel ilkeleri bugün artık yabancı dil olarak Almanca öğretiminde uygulama alanına girmeye başlamıştır. Ancak henüz kesin çizgileri belirlenmiş bir yöntemden söz edemeyiz. Sözü geçen ilkelerin uygulama alanında kesin yerini alması, henüz yanıtlanmamış bazı sorulara/sorunlara uygun yanıtlar/çözümler bulunmasına bağlıdır. Yabancı dil olarak Almanca öğretiminde son yıllarda bu doğrultuda başlamış olan tartışmalar bugün de sürüp gitmektedir. Ancak günümüzde gittikçe yoğunlaşan kültürlerarası ilişkileri gözönüne aldığımızda, bu ilişkilerin olumlu yönde gelişmesine olanak sağlayan bir yabancı dil öğretim yönteminin geliştirilmesinin önemi de yadsınmaz.

Yoğun uluslararası ilişkiler içinde yerini bulmaya çalışan ülkemiz insanları için de bir ya da birden fazla yabancı dil bilmek önemlidir. Yabancı dil desrlerini daha verimli kılma çabası ise Türkiye'de yıllardır sürüp gitmektedir. Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası bildirişime ağırlık veren, kültürel farklılıklara anlayışla bakan, değişik olana saygı gösteren bireylerin yetiştirilmesini öğretisini temel yapan bir anlayış, ülkemiz yabancı dil öğretimine de yeni bir soluk getirecektir kuşkusuz. Ancak burada önemli olan «kuramsal düzlemde 'barışa çağrı' niteliğinde ilkeler içeren bir yaklaşımı<sup>21</sup>» tartışmadan benimsemek yerine, konuyla ilgili süren tartışmalara üretken olarak katılmak, önerilen ilkeleri kendi koşullarımıza göre incelemek, değerlendirmek ve bundan sonra uygulama alanına geçirmektir. Öğrenci odaklı bir eğitim anlayışının özünde yatan da budur.

21 Polat, T. : 1994, s. 9.

## KAYNAKÇA

- Abel, B.: «Wie kulturspezifisch sind regionale Lehrwerke?», Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache, Band 14, München-1988.
- Aufderstrasse, H., Bock, H., Müller, A. Müller, J.: Themen. Lehrwerk für Deutsch als Fremdsprache, München-1984.
- Funk, -König, Scherling, Neuner: Sowieso, Deutsch als Fremdsprache für Jugendliche, München, -1993.
- Hunfeld, H.: Hermeneutischer Fremdsprachenunterricht, Eine Skizze, Fremdsprachenunterricht Verstehensunterricht, Wege und Ziele München-1992.
- Krumm, H.: «Bilder im Kopf, Interkulturelles Lernen und Landeskunde», Fremdsprache Deutsch 6 /Landeskunde, München 1992.
- Mebus, G., Pauldrach, A., Rall, Rösler, D.: Sprachbrücke Deutsch als Fremdsprache, Stuttgart-1989.
- Neuner, Schmidt, Wilms, Zirkel: Deutsch Aktiv, Berlin-München-1979.
- Neuner, Desmartes, Funk, Krüger, Scherling: Deutsch Konkret, ein Lehrwerk für Jugendliche, München, 1983.
- Neuner, G., Hunfeld, H.: Methoden des Fremdsprachlichen Unterrichts-Berlin, München 1993.
- Neuner, G.: Neuere Entwicklungen in der Didaktik des fremdsprachlichen Deutschunterrichts: vom kommunikativen zum interkulturellen Konzept?», Bildiri, Bonn-1994 (a).
- Neuner, G.: «Fremde Welt und eigene Erfahrung zum Wandel der Konzepte von Landeskunde für den fremdsprachlichen Deutschunterricht» G. Neuner (Hrsg.): *Konzepte von Landeskunde im fremdsprachlichen Deutschunterricht*, Kassel 1994 (b), S. 14 - 39.

- Polat, T. : «Dilbilimsel Edinç - Bildirişimsel Edinç ve Yabancı Dil Öğretimi» Dilbilim VIII, İstanbul, 1989.
- Polat, T. : «Kültürlerarası Bildirişim-Evet ama Nasıl?», 4. Germanistik Sempozyumu, İzmir 1994.
- Polat, T. : «Kültürlerarası Bildirişimde Etkin Bir Süreç : Yabancı Dilde Okuma-Anlama», Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi VII, İstanbul 1990.
- Tapan, N. : «Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Özgün Metinlerin İşlevi», Dilbilim VIII, İstanbul-1989.
- Tapan, N. : «20. Yüzyıl Almanca Öğretiminde Yöntem Arayışları», Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi VIII, İstanbul - 1993.
- Wichterch, C. : «Landeskunde als interkulturelle Kommunikati-on»-Praxis Probleme im Sprachunterricht, Müller -Bernd-Dietrich (hrsg). München-1984.

